Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 24 ДЕКАБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 153 (7656). ★ Мах 3 кап.

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ЦЕНТРАЛЬНИ ХОРЖАМА КОМИССЕ

20-ча декабре Москве, союзий ЦIен Октябрьски зале хилар СССР халкъа депутаташ харжара йолча Центральни хоржама комиссе аргIанара заседани. Хоржамий кампани йолаелча денз баьча балха итогаш а еш, из лоархIаме общественно-политически мероприяти дIахо а чакхйоаккхилга Iалашдара хьадда декхараш белгалдаьхар цига.

Центральни хоржама комиссе тIаийцар «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча СССР Законага хьежжа, Центральни хоржама комиссе хиннача общественни организацей викалий вIашагIкхетарашка белгалъяьха, хоржамашка дакъа лоацача хIара общественни организацегара викалаш бахкийтара йола нормаш оттаярах баь хоам.

Закона дуккха дIадехараш кердача тайпара маIан долаш хилар теркал а деш, Центральни хоржама комиссе соцам тIаийцар окружной хоржама комиссешкеи общественни организацешкара халкъа депутаташ харжара йолча комиссешкеи письмош дахьийта, аьнна. Хоржама кампане ерригача стадешка хоржамашта кийчо яра даькъе демократически нормаши принципаши, гуччахьа дувцилгеи гласностеи хулга Iалашдар духьа хоржамаш делга вIаштIехьдаккхараи уж чакхдахараи эшаш йола хьадда рекомендацеш еннай царна тIа.

Комиссеш хьежай хоржамий документий формаехи хоржама яьшкий образецехи долча дешашка. Хоржамаш делга вIаштIехьдоаккхача дакъа лоацача ерригача комиссей цIенхашттара йоакхо тIаэзаяр документашца беча балха тIа гIулакх ниисса кхоачашделгеи правови культура хулгеи, цу дешай хьакъехьа законодательствос дIадехараш шеко йоацаш кхоачашделгеи хилийтара.

СССР бувзама министра В. А. Шамшина хоам бир моттигашкарча комиссешца Центральни хоржама комиссе бувзам ца хаддаш хургхилар вIаштIехьдаккхара беча балхах.

Комиссе заседане иштта дийцад юридически литератураца, документацена эшача каьхатаца, хоржама документий бланкашца хоржама кампани Iалашъярах дола дешаш. Цу дешай хьакъехьа хоамаш деш къамаьлаш дир СССР Госкомиздата председатела М. Ф. Ненашева, хьун промышленноста министра заместитела К. М. Продайводас.

Центральни хоржама комиссе могайнр, мохк аьгача хана хатар хиннача территореш тIарча хоржама округашка хоржамашта хьалхара цхьайола мероприятеш чакхъяхара ханаш хувцар дехаш Армянски ССР Лакхехьарча Совета Президиума яь предложени.

Дийцад, хоржамашта кийчо ярца дувзаденна дола цхьадола кхы дешаш. ЧIоагIъяьй 1989 шера январь бетта Центральни хоржама комиссе бергболча балха план.

Комиссе балха юкъе дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитела А. И. Лукьянова, СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретара Т. Н. Ментешашвиле, СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета председатела Ю. Н. Христораднова.

Центральни хоржама комиссе заседане дакъа лоацаш хилар цхьайолча министерствайи ведомтвайи кулгалхой, общественни организацей, массови информаце средствай викалаш.

(ТАСС).

СССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМА КОМИССЕШКА

СССР халкъа депутаташ харжара окружной хоржама комиссешка хиннача заседанешка «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча Закона 30 статьяга хьежжа хоржама комиссей председателалла, председателий заместителалла а секретаралла а хержаб ер новкъостий:

Территориальни хоржама округаш

№ 396 йола Грозненски: комиссе председатель С. Х. Матиев — «Чечингстройтранс» ПАТО водитель, председатела заместитель С. С. Батаев — мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста болхлой профсоюза обкома председатель, комиссе секретарь В. С. Маслова — КПСС Грозненски горкома секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Грозненски городской комитет чуйолча цIагIа.

№ 397 йола Гудермесски: комиссе председатель Т. М. Ибрагимов — ст. Гудермеса локомотивни депо машинист, председатела заместитель П. В. Дорошенко — Шелковски района «Коминтерн» яхача колхоза механизатор, комиссе секретарь Г. И. Межиева — КПСС Гудермесски ГК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Гудермесски горком чуйолча цIагIа.

№ 398 йола Сунженски: комиссе председатель П. А. Мирошниченко — «Октябрьнефть» НГДУ вышкомонтажник, председатела заместитель Х. Д. Юсупов — Урус-Мартановски РАПО къахьегам лорабара керттера инженер, комиссе секретарь И. А. Албакова — КПСС Сунженски РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Сунженски райком чуйолча цIагIа.

Къаман - территориальни хоржама округаш

№ 668 йола Ленински: комиссе председатель Л. Б. Тарадыменко — «Чеченингуштрикотажбыт» объединене вязальщица, председатела заместитель Г. С. Франгулов — Грозненски мехкдаьтта института профкома председатель, комиссе секретарь З. С. Омарова — КПСС Ленински РК секретарь.

Хоржама комисси дIатIаръяьй КПСС Ленински райком чуйолча цIагIа.

№ 669 йола Заводской: комиссе председатель М. А. Мамаев — СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химзавода слесарь, председатела заместитель Н. В. Челнокова — Ленина цIерагIча ГНПЗ планови отдела начальник, комиссе секретарь Т. И. Минаева — КПСС Заводской РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Заводской райком чуйолча цIагIа.

№ 670 йола Октябрьски: комиссе председатель Л. П. Потемкин — Грозный станце локомотивни депо машинист - инструктор, председатела заместитель Т. М. Баширова — маькх еча комбината болхло, комиссе секретарь В. П. Шутин — КПСС Октябрьски райкома хьалхара секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Октябрьски райком чуйолча цIагIа.

№ 671 йола Старопромысловски: комиссе председатель В. Р. Грудницкий — «Старогрознефть» НГДУ оператор, председатела заместитель Р. М. Шамаева — «Трансмаш» завода упаковщица, комиссе секретарь Н. В. Башминов — КПСС Старопромысловски райкома секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Старопромысловски райком чуйолча цIагIа.

№ 672 йола Грозненски юрта: комиссе председатель Н. В. Заречный — «1-ча Мая» цIерагIча колхоза ревизионни комиссе председатель, председатела заместитель Б. А. Назарова — Советское яхача юртара хьехархо, комиссе секретарь Л. М. Коркоценко — КПСС Грозненски РК секретарь.

Хоржама комисси дIатIаръяьй КПСС Грозненски райком чуйолча цIагIа.

№ 673 йола Ачхой-Мартановски: комиссе председатель А. В. Беляева — Ачхой - Мартан юртара № 3 йолча юкъерча школа хьехархо, председатела заместитель Р. А. Саралиев — Сунженски района «Победа» яхача колхоза керттера энергетик, комиссе секретарь М. А. Дадуев — КПСС Ачхой - Мартановски РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Ачхой-Мартановски райком чуйолча цIагIа.

№ 674 йола Назрановски: комиссе председатель Т. О. Хаутиева — Назрановски юридически консультаце заведующи, председатела заместитель М. Б. Акмурзиев — КПСС Малгобекски ГК секретарь, комиссе секретарь В. А. Абрашин — КПСС Назрановски РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Назрановски райком чуйолча цIагIа.

№ 675 йола Наурски: комиссе председатель В. М. Гринченко — «Наурский» совхоза мастер-наладчик, председатела заместитель Х. Г. Абдулгаджиева — Шелковски района «Гребенской» совхоза болхло, комиссе секретарь А. Н. Сундуков — КПСС Наурски РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Наурски райком чуйолча цIагIа.

№ 676 йола Ножай-Юртовски: комиссе председатель П. А. Магомаева — Ножай - Юртовски районни больница акушерка, председатела заместитель А. У. Турлуев — Гудермесски горпищекомбината болхло, комиссе секретарь И. Л. Шлыков — КПСС Ножай-Юртовски РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Ножай-Юртовски райком чуйолча цIагIа.

№ 677 йола Урус-Мартановски: комиссе председатель А. А. Талгаев — Урус - Мартановски РАПО инженер, председатель заместитель Р. В. Гудаев — Веденски РТП директор, комиссе секретарь А. С. Бисолтанова — КПСС Урус - Мартановски РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Урус-Мартановски райком чуйолча цIагIа.

№ 678 йола Шалински: комиссе председатель Э. Я. Езиева — Шаьла юртара № 8 йолча юкъерча школа директор, председатела заместитель Х-П. Ш. Матуев — «Предгорный» совхоза механизатор, комиссе секретарь М. З. Демильханова — КПСС Шалински РК секретарь.

Хоржама комисси дIатаръяьй КПСС Шалински райком чуйолча цIагIа.

Яхъа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Дикача хьокхамашца накъайоагIа XII пятилетка диълагIча шера «Грозтрубопроводстрой» треста коллектив. Из къаьгга хьахьекхар чакхбаьккхача цхьайтта бетта итогаша. Масала, подрядни гIишлон - монтажни балхаш дара план цо кхоачашйир 101,7 процент. ХIаьта тресто ший низаща деча балхий боарам кхы а лакхагIа бар. Къахьегама овсарле цу юкъа лакхъелар 108 процент.

Ер шу долалуча хана укхазарча гIишлонхоша дош деннадар хьалхарча цхьайтта бетта 2803 эзар сома цIена пайда бе. Шоаш аьннар кхоачашдарал совгIа, цар кхы тIа 400 эзар сом Iодиллар шоай кассе.

Массарел чIоагIагIа гIадвугаш да треста коллектив 4-ча ноябре денз пятилетка диълагIча шера чотагIа къахьегаш хилар. БархI процент тIехкхоачашъяьй по цIена пайда бара план.

Ховш ма хиллара, «Грозтрубопроводстрой» трест вай республикерча промышленни предприятешта юкъе йоккхагIчарех цаI я. Цун гIулакхаш дика лелаш хилар чIоагIа лоархIаме да Нохч-ГIалгIайчен экономика дегIайоалаяра, бахача наьха социальни хьашташ кхоачашдара. Цу даькъе шийна хьалхашка латтача декхарех дика лоархIаю трест.

Республика а мехка а дуккхача моттигашка хьинаре къахьегаш я треста чуйоагIа подразделенеш. Атта дац цу чоалханеча боахама доал де. Дале а, из дика карагIдоал треста кулгалхой, специалистий, къахьегама коллектива совета. Цох лаьца дийцар XX областной партийни конференце трибуна тIара а.

БIубенна къахьегаш йола подразделенеш итташ я тресте. Царех я карарча шера а пятилетка хьалхарча кхаь шера а планаши социалистически декхараши хIанзле кхоачашдаь яьнна А. Гешаева, Х. Джумаева, С. Хаджиева, Ю. Талдиева кулгалду бригадаш. Тайп-тайпара я цар географи — Червленная яхача станицера компрессорни станци, Баку — Хашури яха мехкдаьтта провод, треста автобаза, Карабулак, бебе да къахьегама хьалаш, бакъда, хьокхамаш цхьатарра лакха да. Цо хьахьокх, «Грозтрубопроводстрой» треста йоккха, интернациональни коллектив нийсача новкъа йолга.

Деша дай бац

Массе хана санна Назрановски района тIехьаюсача предприятешта юкъе я моттигера кирпишкаш ю завод. Ший декхараш 79 процент мара кхоачашдаьдац цо. Ца хаддаш хувцалу укхазара кулгалхой, специалисташ, болхлой, цхьабакъда, хувцалац къахьегама хьокхамаш. Саг теша йиш йолаш хIама дий заводе кадраш дIаювлара боарам 185 процентага дIакхаьча хилар? Из-м карарча шера хьалхарча итт бетта итогашкара хьанийца цифра ма йий... ТIаккха фу хургда шу чакхдоалача хана?

Республикерча дикка дукхагIйолча предприятей коллективаша боккха теркам тIабохийт халкъа эша товараш хьадара планаш кхоачашъяра. Назрановски район а цу хьакъехьарча ший декхарех 102,7 процент лоархIаяьй. ТIехьаюсаш юха а кирпишкаш ю завод я. Специалисташа яхачох, тамаш я-кх лаьрхIа хиннарех 60—65 процент халкъа эша товараш цо арахеце.

Цу тайпара хьал оттара бахьанаш дукха да. Талмастта лел гIулакхаш къахьегам вIаштIехьбоаккхача, лоха я къахьегамеи технологически дисциплина.

Назрановски трикотажни фабрика коллективо укх тIеххьарча хана доаха толамаш доккхий да. Дика лоархIаяьй коллектив карарча шера цхьайтта бетта планах, йоагIачул совгIа арахийцай эзараш сомий маьха йола продукци, лакха я хIаране къахьегама овсарле.

Цу толамий доккха дакъа кхоач шоллагIча цехерча Ф. Хаштырова керте латтача бригада коллективана а. Укхаза болх беш ба хьинар дола, шоай декхараш боккхача бехктокхамца кхоачашдеш бола кхалнахи мехкарийи. Царех къаьстта эргаш ба общественни вахаре хьинаре дакъа лоацаш бола ГадиевгIар йижарий Мареми Азаи, фабрике дуккхача шерашка къахьегаш хьабоагIа хIамаш тегараш Л. Пошева, М. Сагова, М. Сакалова, кхы дуккхабараш.

СУРТА ТIА: (Аьрдехьара аьттехьа) Шоай балхах дагабувлаш латт М. Гадиева, М. Сакалова, Л. Пошева, А. Гадиева, М. Сагова.

Р. АУШЕВА сурт.

ХЬОНА, АРМЕНЕ ХАЛКЪ

ХАТАР ХИННАРИЙ АДРЕСАГIА

Мохк агарах йохаяьча Армене районашка дерригa дунен миIингашкара хьаухаш да оарц. Шоашта дулуш дола гIо Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхоша а ду. Денна а буса а бе болх ба Армене йохаяьча районашта гIонна вIашагIъеллача республикански, городской, районни штабашта.

Эрмалой мехка дIаухача товарий перевалочни база я Грозный. Вай паччахьалкхен республикаша хьакхухьийташ дола товараш вайгахьа лоаттаду, Армене лоаттаде моттиг тоъаш йоацандаь, эшача хана дIа а кхухьийташ.

Грозненски городской штаба керте латтача Сальникова Мария Ивановнас иштта аьлар, вай республико гIо дарах дувцаш:

— Эрмалой къаман тIакхьаьчача Iазапа чIоагIагIа гIайгIа еш ба вай къахьегамхой. ХIара денна нах ух штабе «фу гIо де оаха», яхаш. Фусам йоацаш биса нах а бераш а шоаш болча чубайта, аьнна 1400 заявлени язъяьй грозненцаша. Армене болх бе баха безам болаш дукха нах ба вай Грозне а ерригача республике а.

Безам мел бараш бахийта вIаштIехьдалац, цига иштта а дуккха нах ба. ХIаьта а, Грознера 232 саг ва йохаьяьча районашка хьалваха. 42 саг чувоагIаш студентий отряд а хьалъяхай цига. Кхы а хьабиййхача минуте цига бахийта кийчбаь нах а ба. 16 декаберча даннешка хьежача вай городе даьча гIон боарам ба: 102 единица техника, 700 эзар сом совгIа мах бола товараш, 700412 йолча счете дахьийта 939 эзар сом ахча. Цул совгIа цIий, медицински оборудовани а кхы мел эша хIама а яхьийтай эрмалой мехка. Диъ дезала цIа деннад Грозне. Царна цIабаха моттиг тоаялцца чуIе квартираш а еннай.

Шоай вежарашта мел эша гIо дIахо а дергда Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша.

СУНЖЕНЦИЙ ГIО

Вай дерригача дунен тIарча къахьегамхоша санна бохамца тIаийцар Сунженски районера къахьегамхоша Армене тIакхаьча доккха хатар. Массехк къахьегама коллективашка а юрташка а хиннача собранешка шоашта дулуш дола гIо дергда аьнна, чIоагIдир сунженцаша.

Таханарча дийнахьа 125 эзар сом дахьийтад укхазара № 700412 йолча счете. Царна юкъе XIX партсъезда цIи йолча колхозо — 17 эзар сом, райпо — 8 эзар сом, АТП — 2 эзар сом дахьийтад. Йохаьяьча районашта гIо деча къахьегаме дакъа ца лоацаш саг висабале тамаш я районе. Православни кинаэо а цхьа эзар сом гаргга ахча хьожадаьд цига. Орджоникидзевская яхача станицерча маьждиго а иззал ахча хьожадаьд.

ЦIа доацаш биса нах чубита моттигаш кийчъяьй санаторешка. Бераш тIаэца детдоме 50 моттиг я. Цул совгIа бахаш бола дуккха нах а раьза ба уж шоаш болча тIаэца.

Шоай вежарий йохаяь городаш тоае, юхаметтаоттае баха безам болаш а Iалаьмате дукха нах ба районе. ХIаьта, хIанзарчоа уж цига бахийта вIаштIехьдалац, Арменера штабаща дага ца баьлча.

М. ЧАХКИЕВ.

ДЕГО МА ХЬЕХХАРА

Кхоачалуш дац хатар тIаэттача Арменена вежарашха йолча Нохч - ГIалгIайчено деш дола новкъостал. Тахан а цига дIаухийт гIишлон материалаш, техника.

Малгобекски АТП болхлоша хьалхарча дийнахьа денз цахаддаш теркам тIаухийт цу гIулакха. Цу АТП керттерча инженера Булгучев Къурейша дийцар:

— Халахетарца тIаийцар тха коллективо Арменера мохк агарах бола хоам. Армянски къаман бала массане юкъара ба вай. Цхьа советски саг юстара виса бокъо йолаш дац из гIулакх.

Тха коллективера наха а даьд шоашта мога гIо-новкъостал. Хьалхарча дийнахьа денз болабелар нах берий дIайха барзкъаш гулде. Дукха бар донорски пункташка цIий дIачуденнараш а.

Кулгалдеча аппарато шоай алапех цхьан дийнахьа доагIар Армене дIахьожадаьд.

700412 номер йолча счетагIа коллективо 1500 сом ахча дIадахьийтад.

ТIехьа тIайоагIача хана хатар хинна районаш юхаметтаоттаяра балхаш доладелча хургйолаш оаха кийчо.

Малгобекчанаш кийча ба, хатар хиннача районашкара хьабаьхка нах балхаца а фусамашца а Iалашбе.

Ж. БОГАТЫРЕВ.

ЙОАКХО Ю

БIаьсти дергдола балхаш ший ханнахьа дIадоладе йиш хургйолаш, шоай беррига теркам техника тоаяра тIабахийта къахьегаш ба хIанз Ачхой-Мартановски района «Овощевод» совхоза механизатораш, мехмастерске болхлой.

ЗIамига дац царна хьалхашка латта декхараш а. Комбайнаш, тIехьаювзаш йола техника ца лаьрхIача, 18 трактор тоае езаш ба уж, кхаьннена капитальни ремонт а еш. ХIаьта шоай таронашка а хьежа цар декхар тIаийцад, укх шера йиълагIча квартале итт трактор, йисараш, тIадоагIача шера 23 февраль хьатIакхоачаш, тоае, тIехьаювзаш йола еррига инвентарь керда шу долалуш кийчон мугIаре дIаоттае.

Шоай деша дай болаш хьа а боагIа уж. ХIанзле ремонт а яь мастерскера итт трактор араяьккхай, дукха хIама дисадац тIехьаювзаш йола инвентарь тоаяра а.

Эггара хьалха шоай тракторш кийчйир механизатораша Бейбулатов Салмана, Гипаев Шарпуде, Мусаев Шахида. Кхашка болх бе ца безаш мукъа ха хилча, мастерске хул уж, техника тоаяра шоай новкъосташта гIо деш.

Иштта овсаре къахьега йиш хулийт совхоза кулгалхоша наьха балха хьалаш вIаштIехьдахара хьалхе а кийчо яь хинна хиларо. Дер паргIатта хьаде йиш йолаш йIайха я мастерске ерригача цехий помещенешка, тоъал я хIанз эша запасной оатхалаш, и. кх. дI.

Боккха теркам тIабохийт техника тешаме тоаяра а. Цхьа трактор араялац мастерскера цунна ремонт мел дика яьй лаьрххIа йола комисси ца хьожаш.

В. КУРБАНОВ.

Наьха хьашташ кхоачашду

Карарча шера цхьайтта бетта планех дика лоархIаяьй «Кавказгазспецстрой» треста чуйоагIа Сунженски дIа-хьа лелаш йолча механизированни колонна коллектив. ПланагIа 919 эзар сом долаш, цо кхоачашдаьд 943 эзар сома маьха балхаш.

ДIаяхача юкъа газ чуйиллай 846 квартира чу. Из планал дукхагIа да. Чакхъяьккхай 21 километр дIоахал дола газови лини.

— Шера декхарех тхоаш лоархIадергхиларах шеко йолаш вац со, — йоах СМУ кулгалхочо А. Шадиева. — Керттердар — хьаде дезар ханал хьалха а дика а кхоачашдар.

Болаш ба укхаза хьалхалаттараш а. Хьинаре къахьегарца белгалбаьннаб прорабаш Асланбеков Мувса, Богатырев Мухьмад, газоэлектросварщикаш Емельянов Виктор, Пеньков Андрей, дуккха кхыбараш.

К. ВАХАЕВ.

МИШТА КХОАЧАШДУ ДЕКХАРАШ

ДОАГIАШ ДАЬ СИЙ

Шалински района «Московский» совхоза директора Ильин Михаил Ивановича кабинете чуваьлча эггара хьалха бIарг тIаотт пенаца хьалъоттаяь латтача дуккхача цIеча байракхашта, лаьрхIача моттиге Iоехка ухкача сийлен грамоташта. Уж тийннай цу боахама коллективана тайп-тайпарча ханашка социалистически яхье толамаш дахарах.

— Соахка а лурчогIа а хьайбаш Iангара доахача хьинаре болх барах тхона вIаштта КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе байракх еннай, — йоах совхоза керттерча экономиста Таймасханов Абубакара. — Дале а, «урхаш» мелъялийта, хьадаьчох кхоачам баь Iе дага дац тхо укх шера а. Октябра хьалхарча деношка кхоачашдаьд тха коллективо паччахьалкхенга шура йохкара шера декхараш.

Сево таро еннай совхоза из толам баккха? Эггара хьалха боахам лелабара керда хьалаш шерра юкъедоаладаро. Хьаэцаргда вай цу хьакъехьара ши масал. Ер шу долалуш дулха кхаба 120 къона бежан дIаийцар ХасиевгIар дезало. Да Дауд дуккхача шерашка моттигерча шурий-товарни ферме бежа Iу волаш болх баь вар. Дика яйзаяр цунна ший профессе къайленаш. Цудухьа шеквоацаш керда гIулакх тIаийцар цо. Даьна юххе дIаэттар дукха ха йоацаш, Советски Эскара мутIарашка гIулакх даь а ваьнна, цIавена Султан.

Совхозаца оттадаьча договорагIа шоаш леладе дIаийцача бежанашта 270 центнер дулх тIакхетийта дезаш бар ХасиевгIар. Из декхар кхоачашдара дийнахьеи буси хIара бежана 550 грамм дозал тIакхетийта дезаш бар уж. Ноябра тIеххьарча деношка тараза тIа даьхар хьайбаш. Цо хьахьекхар, цхьан дийнахьа хIара бежана 715 грамм дулх тIакхеташ хинналга. Лоацца аьлча 286 тонн дулх паччахьалкхенга дехкар даси воIон.

— Карара шу чакхдалалехьа сиргIалгашта кхы а 25—26 тонн дулх тIакхетар догдоах оаха, — йоах Дауда. — Из дара таронаш шортта йолаш я.

Центнер дулх тIакхетийтара планагIа дIаяхийта бокъо яр 13,1 центнер доакъара единица йолаш, ХасиевгIар дIайохийтар итт мара яц.

ШоллагIа масал. Обиденко Нина Николаевнаси цун мара Рамзанеи доал де дIаийцад хьалхара дахка 50 бежани цар даь Iаьсийи. Фуд цар де карагIдаьннар? Цхьайтта бетта хIара IаттагIара юкъера лаьрхIача 3200 килограмм шура яьккхай, цхьа Iасилг дIа а къастийтадац. Карара шу доладелча гIоне дерригача хьайбашта тIакхийтта дозал 90 центнер гаргга да.

Къаьстта ала деза хIайбай продукци яккхара дIадодачох, хIана аьлча керттерча даькъе цох тийша да цIена пайда баккхар. ХасиевгIар центнер дулх тIакхетийтара дIадохийтар 191 сом да, планал 90 сом кIезигагIа. ХIаьта Обиденкос паччахьалкхенга йохкача шура мах 23,5 сом мара бац, планагIа 30 сом гаргга долаш.

Укх шера 200 Iатта лаьрхIа керда кхий хьалдаьд совхоза цаI мара йоцача шурий-товарни ферме. Цу чура дерригa балхаш механизированни да. Кулг-кара де деза балхаш дукха дац массехк шу хьалха хьалъяьча кхыча корпусашка а.

— Новкъа да тхона тхоай боахаме кормоцех йоацаш, — йоах партийни организаце секретара Масаев Ахьмада. — Цо юхатетт гIулакх. ХьатIадоагIача шера из кхоачамбоацар дIадаккха лаьрхIа да тхо.

Дика йоакхо яьй совхозе доакъар Iалашдара. Из болх беш хиннай лаьрххIа цу гIулакха вIашагIъелла Масхудов Адам керте латта бригада. АргIаш а даь дIаоттаяьй, план 497 тонн йолаш, 670 тонн йол, кIоагашка еллай, план 3 эзар тонн йолаш, 4579 тонн силос. Цул совгIа, боахаме йолаш я 1367 тонн доакъара свекла, 84 тонн фун лаьрхIа мукх. Лоацца аьлча, хIара бежана 31,6 центнер доакъара единица кхоач укхаза.

Доакъар Iалашдеча массарел чIоагIагIа дакъа юкъедихьар Гидалишев Эльсунка керте латта дезала звеню я. Цо укх шера 12 гектар силоса лаьрхIа хьажкIаши 18 гектар люцернеи лелаяьй. Йол йоаккхачеи силос чуйоллачеи шийна хьалхашка лаьтта декхараш шозза хIана дац аьнна кхоачашдаьд звенос, совхоза хьайбаш дика Iангара дахара дика лард а еллай.

— Хьайбаш леладаь Iац тха совхоз, — йоах А. Масаева. — Цул кIезигагIа теркам тIабахийтац оаха сом кхебара. Укх шера Грозне а Шаьла а хIара шоаттдийнахьа хиннача ярмаркашка гуш дар цу хьакъехьара тха толамаш. Наха раьза болаш дIаэцар тха бешамашка хьабаьха боалаш, хьачаш, гIамгIаш, Iажаш, кхораш, кхыбола сом.

Совхозе из болх беш кхо бригада я. Ер шу хаоттам хала болаш хилар чIоагIа Iаьткъар сомий бешамашта. План 660 тонн йолаш, 548 тонн сом чуэца мара вIаштIехьдаланзар укхаза. Дале а, Iобелхаш ха йоайинзар боахама кулгалхоша, болхлоша, Аргуне а гонахьарча юрташка а бахача наха шоай доалахьарча бешамашка кхебаь сом маьхах эца болабелар уж.

— Цу наькъаца оаха Iалашбир 171 тонн тайп-тайпара сом, — йоах А. Таймасханова. — Иштта тIеххкхоачашдир совхозо паччахьалкхена хьалхашкара декхараши мехка дуккхача районашка е еза поставкаши. Духхьал сом маьхалбаккхаро 218 эзар сом цIена пайда бир боахама.

Хьинаре къахьийгад укх шера свеклаш лелаечар а. План 1150 тонн йолаш, шекара заводе цар дIадахьийтад 2462 тонн «мерза овлаш», е 214 процент. ГIадвугаш да уж балхаш ханнахьа а дика а чакхдалар а. Из деча доккха дакъа юкъедихьад гектарникаша Эльжуркаева Бабаце, Баширова Мерзета, Мустапаева Тамаре, Хайдарханова Кулсума, кхычар.

Совхоза коллектив нийсача новкъа хиларах бIуболийташ да цо хIанзле а 650 эзар сом совгIа цIена пайда баь хилар. Из дарца бокъонца чIоагIъяьй ший экономика, социальни сфера дегIайоалаяра дика кIийле а кийчъяьй.

Дукха ха йоацаш хиннача XX областной партийни конференце дикагIчарна юкъе яьккхар «Московский» совхоза цIи. ДоагIаш даь сий да из.

М. КАРТОЕВ.

СОВЕТАШИ ВАХАРИ

СЕССИ—БАЛХА КЕРТТЕРА ФОРМА

Советий ерригача звеньяй балха тIа сессей лоархIам эггара боккхагIа хилар чIогIдийна СССР Конституце тIа, союзни автономни республикни конституцешка. «Халкъа депутатий Советий доцалкъа хургдола шуна хIамегIа дола дешаш — белгалдоах цар тIа — тахна а дувца а деза цар сессешка».

ХIана аьлча, духхьал сессе хьабелгалъюьл Совет юрта, поселка, района, города, республика, беррига мехка бахархой шерра представительство йола, коллегиальни орган санна. Духхьал сессешна тIанйю Советашна цIергIа решенеш, цуьна хьавIашагIйохх цун ерригга органаш, ладувгI исполкома, массазарча комиссешна отчеташ, цига цу цар балха луш бола лостам. Цудухьа массанахьа а тIанйца да депутатий коллективни балха керттера организационно - правови форма сессеш лоарха хилар.

Сессей лоархIам дукха дукхагIа айлуш ба хIанз, XIX Ерригсоюзни партийни конференце Советашта реальни доал дара бокъонаш юхалара дехкар керттерча моттиге оттадаьча хана, цар дувцаргдолаш а къестадергдолаш а, паччахьаллхен, боахама а социально - культурни а вахара деррига бухсоцаш дола кхьада дешаш цара дIа а луш.

Укх тIеххьарча шерашка вай автономни республике а тоаеннай депутатий моттигерча Советий сессеш кийчъяра а чакхъяра а йола практика. Шеръеннай гласность, дикка тоеннай чакхйоахача сессей тематика а чулоацам а, айденнад дешаш дувцача хана дола депутатий хьинар, эргайоахаш латт тIанйю решенеш кхоачашъяра тIехьа лоаттабеча тIахьожама формаш.

Сессеш кийчъяра а чакхъяхара а пайдане опыт Iоаяьй, масала, Грозненски городской Совете. Укхаза йоккха терко ю сесси яра берригача кийчон балха тIа гласность хилара, Совете дувца оттадеча деша хьакъехьара общественни уйла тахкара. Практика а яь дIаоттадаьд газеташка, телевиденеи радиои гIолла шоай замечанеши предложенеши яра бахархой тIахьехаш кхайкаралаш делга. Къаьстта къахьегамхой, гражданий хьаштий хьакъехьарча дешаех а дувцаш, къахьегама коллективашка а нах бахача моттигашка а еча собранешка хьалхxе а ювца увттаю докладийи решенейи проекташ.

Цу тайпарча проблемех цаI я, масала, городе чухьа пассажираш дIа-са кхувлалгеи бувзама учреждений болхи. Из дош дувца лаьрхIа дар Горсовета сессе. Города бахархошкара хьакхаьчар 150-нел совгIа предложенни замечанни. Царга массанега а цIенхаштта хьежар, теркалъяьяр уж доклада тIа а сессе тIанйцача решене тIа а.

Горисполкома отчетага сессе ладувгIалехьа доклада проект йийцаяр къахьегама коллективашкеи нах бахача моттигашкеи яьча собранешка. Цу деша хьакъехьа хила езача сессе материалаш иштта йийцаяр городской Совета массазарча комиссешка а.

Сессешни балха практикана керда формаш хьинарегIа юкъехувла йоланнай халкъа депутатий Шелковски, Сунженски, Ленински, Заводской, Веденски районий Советаш.

Шелковски районни Совета цхьан сессе дийцадар районе торговлени общественни кхачани гIулакх дIахо тоадара хьакъехьара дош. Доклад йийшаччул тIехьагIа сессе доакъошхой кхьаж Шелковски РайПО тикай, столовейи кафейи балха тIарча кхоачамбоацареш дувцаш моттигерча кинолюбителаша даьккхача документальни кинофильмага.

Веденски районни депутаташта гойтар района гонахьара Iалам лорадара хьал хьахьокхаш дола бос бола кинофильм. Цу тайпарча формах пайда ийцар Iан хьалхашка болх барца юхаенна мероприятеш эсала кхоачашеш хилара хьакъехьара доаш дувцара Сунженски районни Советий сесси кийчъеча хана а.

«Бахархошта торгови гIулакхаш делга дIахо тоадара хьакъехьарча гIулакхех» дола доп дувца лерхIаш хиннача Надтеречни районни Совета депутаташ сесседа балха района деррига бахархой хьинарегIа юкъебуввар духьа районни газет дешархошта хьалхашка оттадаьр цхьадола, хьадда чулоацам бола хаттараш. Цу даькъе дар: «Тикай, кафе, столовей, бытови гIулакхаш дараи комбината балха хьалех шоана хеташ дар фуд? Торговлени бытови гIулакхаш дараи болхлой профессиональни а культурни а боарамах шоана хеташ дар фуд?; Советски а боахама а органаша малагIа гIулакхаш чакхдаха деза, шоана хетачогIа, торговлени бытовой гIулакхаш дараи предприятей материально - техническа база чIоагIъяр духьа, иштта кхыдола дешаш — деррига а 9 дош».

Сессеш кийчъяра формаш эргаяхаро гIо ду цар эффективность лакхъяра, депутатий хьинар айдара. Сессешка къамаьл де йиш я иштта депутаташ боацача наьха а. Сессешка хийццa, хьалхxе кийчъяь йола тексташ йоацаш къамаьл ду депутаташа, къаьстта юрта Советашка бараша а деш. Шоай доалахьа йолча органашкара Советаша болх хьабехалга а лакхденнад. ХьинарегIа чакхъяха йолаяьй исполкомий отчетегIа еш йола сессеш. ТIеххьарча хана дукхача Советаша хан-ханнахьа ладувгI массарча комиссей отчеташка. Шу доладелча денз района моттигерча Советий сессешка отчеташ яьй хIанзлехьа 380 массазарча комиссе, е дерригача 1987 шера яьчар миссел гаргга йолчар. КIезиг-дукха алсамдаьннад депутатски запросаш елга.

Карарча шера хьалхарча нийсбетта ерригача Советий сессешка йийцадараш 300-нел кIеззига дукхагIа мара яцар.

Сессешни болх тоабаро гIо дир халкъа депутатий Советашна сий чIоагIдара, Советашта хьалхашка латта боахама а социально - культурни а декхараш кхоачашдара.

Цунца цхьана республика халкъа депутатий моттигерча Советий сессешни балха тIа долаш да лоархIаме кхоачамбоацараш а. Дукхха а сессеш кийчъяраи чакхъяхарак боарам хIанз а бац КПСС XXVII съезда. 1986 шера 25-ча июле арабаьннача КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета соцамо, XIX Ерригсоюзни партийни конференце дIадехараша хьежжа. Цхьайолча Советашка эсала да депутатий сессешка хьаьнал гIулакх. Укх шера кхоалагIча кварталe хиннача Ленински районни сессешка 260 депутатах хьа ца воалла — 56 саг, Малгобекски районни — 146 депутатах дакъа лоацаш 113 саг хилар. Заводской районни — 165 депутатах дакъа лоацаш хилар 132 саг. Дукха депутаташ хьа ца ухаш бус поселкови, юртий, станични Советий дукхача сессешка.

Сессешка дувца увттаду дешаш кийчдеча, решеней рекомендацей проектах увттаеча хIанз а эсала даьха лоацаш я Советий массазарча комиссеш. ХьалхагIйолча хана из болх бераш я исполкомаш шоаш. Советий балха тIа хIанз а йоагIача тайпара дIа-са лаьрхIаш сессешка содокладаш ец массазарча комиссей дакъа лацара практика. ТIаккха хIаьта цу тайпара содокладаш кийчъелга-м йоагI-йоагIача отраслешкарча гIулакхий хьала депутаташа тIахьожам лоаттабара а, хIаьта иштта цунца цхьана Советий решенеш хьабелгалйоахача депутаташа хьинаре а шо-шоаша а дакъа лоацаш хилара лоархIаме форма ма йий. Содоклада маIан сенах латт аьлча, из латт доклада, эггара хьалха критически мах барах, тIатохараш делгах, нийсдала тарлуш дола дош цхьан оагIорахьа дувцилга, дешага хьажара даькъе ведомственность хулга нийс ца далийтарах, доклада тIа хьоахадаьдоаца гIалаташ хьагучадоахилгах, комиссе белгалъяьха предложенеш Совето ювцаргйолаш оттаярах.

Сессешка дувцара практически увттадеш дац массарча комиссей, производственни а территориальни а депутатски группай инициатива хьакъехара дешаш.

ДIахо тоабелга дIадех докладий а Советий сессешка тIанйеча решеней а шоай чулоацам. Докладашка цкъазза дукха хул даьсса хабараш, дувцача деша хьакъехьарча гIулакхий хьала кIоаргга анализ еш яц, долаш дола кхоачамбоацараш хьагучадахаш, уж дувлийта нах буцаш, саг кхетаргвоалийташ белгалдоах декхараш. Дукха моттигаш нийслу тIанйца сессей решенеш общи йолаш, гIулакх хьадда кхоачашде декхарийла барам а хьадда ханаш а белгал ца йоахаш. Сессей решенешка, къаьстта боахама а социально - культурни а декхараш яраш а йолаш, массаза а увттадаш депутаташ, депутатски группаша, массазарча комиссешта хьалхашка хьадда дола декхарийла тIадуллаш. Цу тайпара решенеш цкъаза тараьлест боахама доал дерий приказашта.

Депутатий дукхача выступленешка наггахьа мара хилац гIулакхах тIарча наьха адресагIа еш йола критически замечанеш, кхоачамбоацареш, доахадара, дувцача деша даькъехьа гIулакхий хьал тоадара хьакъехьара практически предложенеш.

Сессешка депутатий хьинар айдара лоархIаме условий лаьхкар сессешка юкъе оттаяь долча депутатски запросаш, предложенеши кхоачашъяра тIехьа цIенхаштта хьажар тIахьожам лоаттабелга. Дукхача Советий исполкомаша белгалдоах сессешка депутаташа йийца критически замечанеши предложенеши кхоачашъяра дола къинхьегам, цхьабакъда, уж кхоачашъяра леламах Iалама кIезига дувц сессешка.

Халкъа депутатий Советий сессешни балха тIарча кхоачамбоацарех цаI долга лархIа деза хьалха тIанйь хинна решенеш кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабарца дувзаденна дола дешаш сессешка наггахьа мара дувца ца увттаделга.

Депутаташа, массазарча комиссеша хIанз а боаггIача боарамагIа пайда ийбац депутатски запрос яра шоай бокъонах, исполнительни комитетий а гIулакхерча наьха а балха тIехь тIахьожам лоаттабара лоархIамеча формах санна. Запрос кIезига ювц Грозненски, Малгобекски, Наурски, Урус - Мартановски, иштта кхыча районий юрта Советий сессешка.

ТIанйяь решенеши мероприятеши кхоачашъяра тIехьа боаггIаш бола тIахьожам ца лоаттабар бахьан долаш царех дуккхаяраш кхоачашъянза юс.

Укх тIеххьарча хана дуккхача Советий сессешка дийцад социалистически законности правопорядоки чIоагIъяра хьакъехара дешаш. Цхьабакъда, тIанйца решенеш кхоачашъяра тIехьара практически болх эсала бу, из бахьан долаш дукха ю хулиганство, гражданий доалахьарча хIамашта къоал делга, социалистически доалахьенна тIакхувдалга, торговлеп бокъонаш телхаелга, наркотикаш лелаелга, санна йола а кхы тайпа а правонарушенеш.

Дукха кхоачамбоацараш да бахархошта торгови, бытови, коммунальни гIулакхаш деча, нах баха пункташ хозъеча даькъе, цу дешай хьакъехьа Советаша тIанйяь решенеши мероприятеши кIезига еце а.

Яьча анализах гуш да, халкъа депутатий Советаша, цар исполнительни комитеташа, сессеш кийчъяра а чакхъяхара а практика тоаяр духьа кхы тIа а мел эша гIулакхаш кхоачашде дезилга.

Хетаргахьа, эггара хьалхара теркам тIаоза безаш дола динза даргдоацар да: Советий балха тIара гласность дIахо шеръелга, сессей балха тIа къахьегама коллективай, бахархой общественни самодеятельноста органий викалаша кхы а хьинарегIа дакъа лоацилга, докладий, решеней а мероприятей а проекташ хьалхxе а къахьегама коллективай а нах бахача моттигашка еча а собранешка ювцара практика эргайоаккхилга;

Сессешка дувцара дешаш кийдеча хана массазарча комиссеша кхы а хьинарегIа дакъа лоацаргдола хьалаш вIаштIехьдоахилга докладаши содокладаши а еш, массазарча комиссеша сессешка выступленеш яра практика шеръелга;

Советаша тIанйю решенеш кхоачашъяра тIехьарча тIахьожама ерригача формех биззагIа пайда ийбелга, хьалхагIа тIанйца хинна решенеш кхоачашъяра леламах хадданза сессешка дувцилга;

доал дара органий отчеташта, боахама къаьсткъаьстача доакъошкарча гIулакхий хьала, экономически социальни даькъе дегIаахара планаш кхоачашъяра леламах долча боахама кулгалхоша деча хоамий кхы а критичнегIа мах а беш, уж дешаш хьинарегIа дувцилга;

доал дара йоагI-йоагIача органашкеи гIулакхерча нахагеи запрос яра депутатий бокъо Iалашъелга, Советий сессешка депутаташа яь йола критически замечанеши предложенеши кхоачашъяра леламах йола информацеш хадданза сессешка ювцилга.

Уж а кхыдола а гIулакхаш кхоачашдаро аьттув лургба Советий лоархIам а бехктокхам а кхы а лакхагIа айбе, шоашта еннача полномочех кхы а биззагIа пайда ийбе.

Н. ПРАВЕНЬКИЙ,
НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума инструктор.

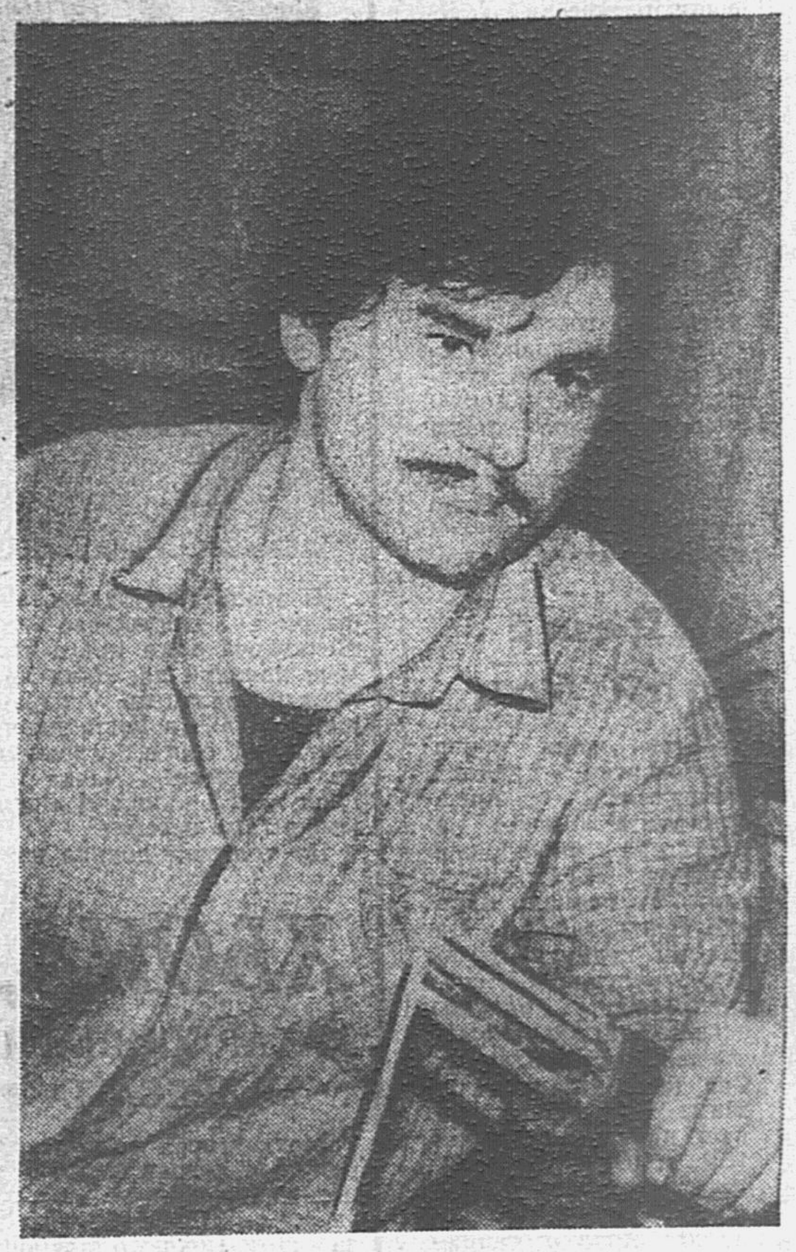

«Автоспецоборудованиe» яхача опытно - экспериментальни завода цехашта, участкашта, бригадашта юкъе шерра йоаржаяь лоаттаеча социалистически яхье къаьстта белгалъяьннарех я экспортни продукци арахецара йола коммунист Меньшиков Александр Константинович керте латта электросварщикий бригада. Йоккха яц бригада коллектив, бакъда царех хIаране хIанзлехьа кхоачашъяьй пятилетка хьалхарча кхаь шера заданеш. Бригада кулгалхо волча шийхьехамчага хьежжа дика къа а хьегаш, массанена а масал луш ва укхаза Горсовета депутат, къона коммунист Звягин Александр.

— Из санна бола къона коммунисташ, комсомольцаш кIезига бац заводе, — аьлар ВЛКСМ комитета секретара Джабраилов Альберта. — Царех ва токарь Самбиев Мухьмад, сварщик Хасанов Юрий, литейщик Гадаев Мурад, цеха мастер Алисултанов Леча, дуккха кхыбараш а.

Комсомольски вожака бувцача къонача болхлоех ва халкъа депутатий Ленински райсовета № 12 йола депутатски группа председатель вола Карпцов Александр а. Шийи депутатски декхараш дика кхоачашдарал совгIа, хьинаре дакъа лоац общественни вахаре.

СУРТА ТIА: 1) Дагабувлаш латт О. Косареви, А. Карпцови (аьттехьарвар); 2) Горсовета депутат, къона коммунист А. Звягин.

Р. АУШЕВА сурташ.

БОКЪОНЕХ ПАЙДА ЭЦЕ...

Ленински васкетий политически ларда тIа хьатIадоагIаш латт хIанз чакхдоахаш дола халкъа депутатий Советий гIулакхаш.

— Мала хьана ше волча дIавеха веза, хьан хьанна отчет яла еза, яхаш юрта Советий председателаши совхозий, кхыча предприятей, организацей кулгалхойи шоайла къувсаш йола моттигаш хIанз а нийслу вай районе, — йоахар Назрановски райисполкома председатела А. Бондара укх деношка районе хиннача партконференце ше къамаьл деш.

Цу гIулакхо хьахьокх хIанз Советашта хьаеллалуш латта шерра бокъонаш кхоачашъергйола нах а бокъонца бола перестройка бIухой хила безалга.

Уж уйлаш дагаух укх деношка хIара юрта мел водача хана. Уж дагайоахкаш нийсвелар со Пхьилекъонгий-юрта а. Цигарча юрта Совета председатель Антошкиев Махьмада Iийса волча.

Iийса тахан хьалкхийнача, дийшача, политически лакха кхетам болча къоначa нахах саг ва. Цу юрта дIайолаеннай цун шийи перестройка а. Из председатель хержача укх тIеххьарча шерашка дикка эргалонаш хиннай исполкома балха стиле, дукха керда формаш, методаш юкъеяхьай юртарча нахацара бувзам чIоагIбеча, царна эшар, дагардар кхоачашдеча. ВIалла ца хиннача тайпара айбеннаб тайп - тайпарча сферашка тIахьожам лоаттабе аьнна вIашагIъехкача массазарча комиссей, депутатски группай, постай, кхыйолча юртарча общественни организацей лоархIам а бехктокхам а. Юрта Совета доал дIакхоачаш йола предприятеш, организацеш, учрежденеш а кIезига яц укхаза: «Назрановский» совхоза эггара йоккхагIйола отделени, ерригача районера ялат дIанийду а чакхдоаха а предприятиi машиннаькъа перевалочни база, бувзама контора, барзкъаш тега цехаш чуйола бытовой предприяти, тикаш, школаш, кхыйола объекташ. Вешта аьлча, оарцагIбаккха низ болаш я Совет. Цо цох пайда а эц. Хьалха, диззача итт шера, наха дехар деш ца дийхка нах лелара асфальта гIашлой наькъаш дахка доладаьд бераш школе дIа-хьа ухача. дуккхача цIеношка, школашка, кхыча объекташка газ дIачуйиллийтай.

Шоай юрта эшача гIулакхашта оарцагIбоах исполкомо райсовета депутаташ а. Хьинаре дакъа лоацаш ба юрта керттера улица электрически сердалца Iалашъеча хлебоприемни предприяте директор А. Теркакиев, Назранерча маькх еча завода директор М. Мошхоев, наха наказаш денна кхыбола депутаташ.

Хала хьувзар плиевцаш хьажкIаш фуала яха моттиг йоацаш. Цу тайпара цех а хьайийллай юрта. Кастта шоай кхачан рынок а хургья цар, эшаш йола продукташ, баьцадаараш ийде Карабулакерча, Назранерча рынкашка аха а ца безаш.

Тоалуш доагIа цу Совета чуйоагIаш йолча, юстара уллача зIамигача ГIаьзи-юрта хьал а.

Мелбалийтац депутаташа наха юкъера идеологически, кхетам балара болх а. Цар шоай керттера лоархIа декхар—юрта зенаш-зуламаш ца нийсдалийтар, динца а кхыча ширъеннача, ца эшача оамалашца а таханара вахар телха ца дайтар, наьха сакхетам заманга хьежжа болча боараме хилийтар.

Ала деза: укх тIеххьарча хана района цхьайолча юрташка дицдалийтад дина культех долча законодательствана пропаганда елга, из телхадеш болча наха кхетам лулга. Бакъда, Пхьилекъонгий - Юртарча депутаташа шоай теркама кIалара далийтац из гIулакх. Цахаддаш тIахьожам лоаттабу цар школашка атеистически, кхетама болх мишта вIаштIехьбаькхаб, хIаьта дина культа законодательство мишта кхоачашду хьажара вIашагIъеллача юртарча комиссе шийи декхар кхоачаш мишта ду хьожаш.

Наха юкъе этта цабезам, дов шов а тесса дитац юртарча депутаташа а активо а. Дукха ха йоацаш наьха са паргIата доаккхаш машар бессар Оздоштеи ГIоандалоштеи юкъе.

Нах бахача метте Iалаьмате дукха нийслу юрто хержа, цо хьалхаоттабаьча наьха бIарг, хьехама, кхетама дош эша моттигаш. Уж карараювлийта бокъо яц депутатий. Цу хьакъехьа дола шоай декхар а дика довзаш ба плиевцаш а цар Iаьдала органашка хержа нах а.

М. КАРАЕВ.

Юртисполкома гIулакхаши йоакхонаши

АргIанара сесси е кийчлуш я Герменчукски юртисполком. МалагIа дешаш да депутаташа дувцадараш, фуд цар сагото ер, юрта керттера проблемаш малагIаш я? Цу дешашта жоп дала ловргдар сона. ХIана?

Эггара къаьнагIчарех цхьа юрт я Герменчук, цхьа шу мара даьннадац юрт йилла 800 шу дизар укхаза дездаь. Из дата моттигерча историкаша хетаргахьа мара оттаьяц, хIана аьлча кхы а хьалхагIарча ханашкарча документаш тIа а ювцаш хиннай из.

Белггала ала деза — чIоагIа дукхаеза герменчукцашта шоай юрт, хIара дийнахьа яхар санна, хадданза хозъеш латт цар из, тоаду бахархой быта хьалаш, экологически хьал. Иштта, дукха ха йоацаш дехьа а сехьа а шо-шоаш хьахинна йола кхаллаш дIа а яьха, бытовой нувхаш, кхош дIакхувсара лаьрхIа моттигаш кийчъяьй, хийцай кашамий карт — тишъеннача, сетках яьча карта метта хьаьяьй аьшка саьргех яр, цунна хоза басар а хьекхад. Кашамашкара йоархIаш цIенъяь дIайоахаш латт. Цо дикка хоздаьд юрта сибат.

Герменчуке чакх мел йоахача мероприятешка хьинаре дакъа лоацаш я юрта общественность. Цун сурт-сибат хоздара, хьал тоадара чIоагIа йоакхо ю халкъа депутаташа. Царех эггара хьинар долашагIа, дукхагIа сагото ейи барех ба Ибрагимов Iийса, Зулаев Мовсар, Амлиев Джалил, Зулаев Мити. ДегтIара доагIа дIайха баркал оалаш дагаух юртхошта хIанз кхелха вола вокхха саг Исмудди. Ди а бийса а ца къувсаш болх беш ваьллар из кашамий ков-корт тоаеча хана. Иштта да-кх вахар — цхьаннена хац кхоана шийна фу кхоачаргда. ХIара дийнахьа яхар санна, дагалоацама моттигех вай ца дувце а, дагадаьллача бакъахьа да юртара кашамаш а, хIана аьлча юрта цхьа дакъа да из, цига укх вай эггара гаргагIа, кхоачарагIа бола нах. Цудухьа цар сий дарга хьежжа ду хьатIабаьхкачар юрта бахаш болча наьха а сий.

Юртахой быта эггара лоархIамегIа дола дешаш шоай теркама юкъмоттиге лоаттадерех ба депутат Ибрагимов Iийсаи общественник Идрисов ШаIрани. Хьалхарчо шийи чотагIа дукха наькъаш тоадаьд юрта, хIаьта шоллагIчо тIаIаувз хинпровода эша турбаш, артезиански скважинашта эша яь емкость дIаоттаелга а вIаштIехьдаьккхад цо. Къоастаеш латт юрта газ йиллара проблема а. Истедоаккхаш латт юрта Совет чухургйола здани хьалъелга а. Цу гIулакхо къоастадергда участкови инспектора кабинет, почта, сберкасса, 500 номер хургйола АТС дIатаръяра дешаш.

Экологически дешай чIоагIа йоакхо ю юрта. Август бетта исполкома заседане дийцар юрта санитарни хьал тоадара дош. Массаза болх беш йолча комиссе шийи заседане бокъалгахьа доаккхаш къоастадаьд бытовой нувхаш дIаяхара хьакъехьара дош. Масала, Аргунски ПУЖХ-ца дийца а дийца договор оттадаьд, наха хIара дезалхочун тIера 18 кепиг мах а телаш, цо бытовой нувхаш шийи транспортаца гаьнна дIа а кхухьаш, дIакхувсаргхилараx.

Хьинаре шийгара доагIа гIо-новкъостал ду юртисполкома, «Шалинский» совхоза коллективо. Боахама инициативагIа юрта територе тIа вIашагIъеллай шиъ кооператив. Термальни хиш тIа бани хьалъеш я царех цаI, шоллагIчо хьалкхеду баьцадаараш. Цул совгIа юрта газ йиллара 7 эзар сом ахча хьахийцар совхозо, тоаяь юкъера школа.

Юрта хьашташ дагалоаттадеча нахах дувцаш юртисполкома председатела Амлиев Хьусена, депутаташа Чигиева Лидас, Амлиев Джамила дагалувц шоай хьинар долашагIа бола гIончий. Царех ба Сайханов Iалаш, Египханов ИбраьхIам, Агеев Вахит, Абдуллаев Саламу, кхыбараш. Ха а средстваш а кораю царна общественна пайдане дар хьадара, цунца хьашт долаш ва хIаравар.

Уж да-кх, цкъарчоа хьежача, юртисполкомо шийи аргIанарча сессе дувцаргдола дешаш. Цунца цхьана шоаш къоастадерга, шоай аргIа хьатIакхачарга хьежаш да дуккха кхыдола дешаш а. Шеко а йоацаш, гIадвугаш да хьалхагIа духхьал юртисполкомо кхоачашде дезаш хинна дешаш къоастадара хIанз шоашта бахархоша дIатIанийдеш хилар, хIана аьлча средстваш ца тоъар бахьан долаш наг-наггахьа каеттача хьисапе кхоачашдеш хиннад уж. Гуш ма хиллара, беррига юртахоша цхьана гIулакх делга дIадоладарах хьабоала пайда боккха ба, сихагIа а дикагIа а тоалу юртара экологе хьал, цун сурт-сибат.

А. АСЕТАЕВА.

ПЕРЕСТРОЙКА: САГА ФАКТОРА ЛОАРХIАМ АЙБЕШ

Сход хинначул тIехьагIара уйлаш

Сатийна, гIулакхацара хьал латт «Новая жизнь» яхача юрта культура ЦIагIа. Дувцаш да социально-бытовой дешаш. Кхычахьа санна даьсса хабараш дераш, духхьал къамаьл даьд алара выступленеш ераш бац укхаза. Трибуна тIара е ше ваггIача моттигера хIаране деш дола къамаьл, оттадеш дола хаттар дикка уйла а яь ду, цу е вокх гIулакха хьакъехьа шийна хетачогIа дича бакъахьа, нийсагIа дар хьех.

Хетаргахьа, гражданий сход цу тайпара дIаяхара лостам беннар ва «Зори Кавказа» яхача совхоза директор Абаев Iарби. Боахама кулгалхоех эггара къонагIа барех цаI ва из, деррига а 25 шу мара кхачанза а ва. Цхьабакъда, йоккхий масштабаш йолаш я цун уйлаш, боахама къахьегамхой хьаштех хьалийзза а я. Цо даь къамаьл лоацца хиннадале а, цун чулоацамах цкъа доацаш дуккхазза а дийцар цул тIехьагIа къамаьл даьраша.

Цун керттера бахьан дар А. Абаева доккхий къамаьлаш ца дар, производстве карагIдийннарех дувцача цифрех хьалдиза уж ца хилар. ХIаьта доккхал де йиш йола хIамаш-м шортта долаш ма дарий. Ше болх бе йолаелча денз карарча шера хьалхарча ялх бетта 293 эзар сом боахамо пайда баь хилар доккха маIан долаш хIама да. Дувцилга а дац, цу гIулакхо дог гIоздоахар, директора шеи юртахойи даьха ца Iеш, укхаза баьхкача района кулгалхой а. ХIаьта дагадоххарагIа аьлча бакъахьа да: юртахошца вIашагIкхетара укхаза баьхкабар парте райкома секретараш Ю. Усамови М. Демильхановаи, КПСС РК бюро член, «Знамя коммунизма» яхача районни газета редактор А. Барзанукаев, района керттера лор С. Муслуев, иштта кхыбараш. ХIаране, хоза а хеташ, ладувгIар ветеринарни дарба дара амбулатори юрта хьалъяра, хинпровод йиллара, наькъаш дахкара дешаш совхозо къестадеш, юрта газ йиллара дола проектно - сметни документаш кийчдеш хиларах даьча къамаьлашка.

Из деррига а де аьттув баьннаб совхоза болхлоша шоай планови заданеш кхоачашъяр духьа деррига шоай низаш оарцагIдахар бахьан долаш. Масала, соахка хинначунца нийсдича холуш тIакхийттай боахама шурий-товарни фермашка йоаккхаш йола шура. Хаоттама хьалаш хала хиннадале а, дикка алсамбаьннаб гурахьа дIадийнача ка болча ялата хьувкъам, дукхагIа дозал тIадетталу доахана. Боахама холуш пайда баьб фуна лаьрхIа дIайийнача рапса а. Шу чакхдаьлча боахама 700 эзар сом цIена пайда хиларга сатувс совхоза къахьегамхоша.

— Декхараш дIатакха деза ха хьатIаэттай, — аьлар, ше къамаьл деш КПСС райкома хьалхарча секретара Ю. Усамова. — Хьалха дIаихача шерашка пачхахьалкхенгара хьанийора вай удобренеш, техника, иштта кхы мел дар, хIаьта цунца цхьана цунгара хьанийора дотацеши ссудаши а. Лоацца аьлча, сома маьха дар хьанийдора, хIаьта юхалуш дар 10 кепига маьха мара хилацар. ХIанз, шо-шоашта финансировани еча хьалашка, цу тайпара хIама хила йиш йолаш дац. Ханаца нийсса гIа а боахаш, дIахьалхашкахьа ахара дуккха - дукхагIа да хьакийчде дезаш дар. ХIанз вайна тIахьожам лоаттабу продукци кийчъярга дIадахар юхаметтаоттаде дезаш хиларо.

Цхьа кIийле йоацаш дувцанзар из хIама хьалхарча секретара. XIX Ерригсоюзни партийни конференце цIерагIа каьхат яздаь хиннад юртарча бахархоша шоай юрта социально - бытови хьалаш тоадар дехаш. Письмо тIа дувц дуккхача шерашка къоаста ца деш дусаш хинна сагота дола дешаш: хица Iалашо елга, газ юллалга, клубнии библиотечнии помещенешта ремонт елга, бани хьалъелга, наькъаш тоаделга, иштта кхыдараш а.

Цхьабакъда, юртахошта дика хов кхычахьара хьа а вена цхьанна саго шоай проблемаш къоастаергйоацилга. Духхьал лакха овсарле йолча къахьегамо мара гIо дергдац бIарччача района а йоагIа халонаш эшае. Цудухьа массане а дувцаргдолаш хьалхадаьхад уж дешаш таханарча сходе.

— Укх пятилетке шун юрта хьалде лерхI 300 моттиг хургйола культура цIа, укх квартале хьалъе йолаергья дарба дара амбулатори, автобусни остановка, совхозо гIо а деш тоаяьй № 2 йола школа, — яхаш дувц КПСС РК шоллагIча секретара М. Демильхановас.

Юрта хьал-таро тоаяра дешаш чIоагIа хьашт долаш дийцар Муслуев Султана. Масала, хинпровода хьакъехьа шийна хеташ долчох дагаваьлар из. Хинпроводий юртий группа Управлене доалахьа хургйолаш из хинпровод дIаялара тIахьехар цо совхоза кулгалхой. Гулбеннарашта дIахайтар цхьан хана дIатесса йита хинна шиъ насосни станци балха пайдана йолга, эшаш дар насосаш хувцилга мара кхы хIама дац.

Шоаш къамаьл деш Х. Лорсанова, А. Тайсумова, Х. Курмагомадова, Б. Тайсумова, И. Ахмадова, Р. Шовхаловас а кхычар а дуккха маьхера предложенеш йир. ХIара къамаьл мел даьчо белгалдоахар, юртахой дерригача хатарий бахьан — совхоза финансови хьал во долга. ХIанз геттара лоархIаме да наха сатувсаш бола пайда хьахилар. ХIаьта цу гIулакха цхьаккха хIама ца дойташ чуийца яха еза шекара свеклаш, генараш, хьажкIаш, айе еза хьайбай продуктивность.

Юртахой хьашташ кхоачашдара даькъе юрта Совета исполкомо беча балхах дувцаш цун председатела А. Байсангурова белгалдаьккхар юрта социально - бытови хьалаш холуш укх тIеххьарча хана тоаденна хилар, къоастадара хьабелгалдаьхад цхьадола дешаш, масала, электроснабжени, хинпровод йиллар, кхыдараш.

Сход чакхйоалаш къамаьл даьча Ю. Усамова къаьстта белгалдаьккхар массане а беш бола болх ма могга эффективнегIа хиларах деррига а тийша долга. Декхараш сихагIа дIатекха ме доала, сихагIа къоастадергда вай воай саготагIа дола дешаши проблемаши, аьлар цо.

А. АРСУЕВА.

ВАЙ—ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТАШ

ДОТТАГIАЛ—ИРАЗА ХЬАСТ

Къамашта юкъе цIур болла гIертачар, Нохч-ГIалгIайчене бахача наьха барт-цхьоагIо хилар ца ловчар арадаьккха нийрча а бIеха а йоахар да Грознеи районашкеи лелаш. Халахете а, цох тешараш а корабир. Автобусашка, трамваяшка, тикашка, болхача-боагIача наха шоайла дувцар: «Хезадий шоана?..», «Доккха хIама ма дарий телевизор чу дийцар», «Нохчийи гIалгIайи эрсашта духьала гIовтта кийчлуш ба ма йоахий...».

Иштта цхьанне шоллагIчунга оалаш, цо доацар шийгара IотIатехе кхоалагIчунга а оалаш дIадаьржад кIала цхьаккха кIийле йоацеи хила йиш йоацеи уж бIеха хабараш. Малаш ба уж арадоахараш, дIадоаржадераш? Компетентни органаша шоай даггара лахарах нохчаштеи гIалгIаштеи юкъера коравьвац, эрсех лата гIерта саг, хIаьта эрсашта юкъе гучаваьннавац вайнаха духьала дов де кийча вар.

Цхьабакъда, цхьаькха-м да шеко йоацаш: йоахараш дувцараша хьега къа зехьа дов, уж вIалла дIатIаэцац хьаьнала болх беш боахкачар, цIена дог-уйла йолчар. Из тхона цIаькха а гучадаьлар укх деношка Сунженски района Кирова цIерагIча колхозе «Гергача истола» тIа хиннача къамаьлашка ладийгIача.

Сайрийна доахан детта кийчлуш бар цу колхоза № 1 йолча шурий ферма болхлой. Хьайбаш леладераша салоIача цIагIа гулбенабар колхоза парткома секретарь Сборная Татьяна Алексеевна, доояркаш Рыбалко Мария Александровна, Галаева Тоти, шофер Евлоев Ахьмад, МТФ заведующи Ажигов Мухьмад, ветеринарни лор Султыгов Зияуддин, кхыбараш.

Цхьацца-шишша дувцаш, тха къамаьл хоттаделар къамашта юкъерча доттагIалах, интернациональни вошалах, цу даькъе динза дисарех, лакхе аз дийцача йоахарех, уж арадоахарашта дага доаллачох.

— Тха колхозе, — аьлар Татьяна Алексеевнас, — бахаш а къахьегаш а ба эрсий, гIалгIай, нохчий, украинцаш, дагестанцаш, гуржий, эрмалой, цыганаш, эстонцаш, кхыча къамех бола нах. Эшачоа гIо деш, дика-во девча тхоайла хьожаш, хьо фунаьхк даьча къамах ва со минаьхк даьча къамах ва, яхаш нах ца къердаш дах тхо. Укх тIеххьарча шерашка бе-беча къамех болча тха юртарча наха юкъе цхьаккха тайпа гIар-тата, латар-тохар хиннад, аьнна, хезадац сона. ДIауйла йича, фуд оаха къувса? Фуд тхона эшар? ХIаранена хьабе болх ба, алапеш а во дац, берашта деша школаш я, цамогаш хинначоа дарба де лораш ба. Тха колхозе а юрта а уж хьаллоацаш, царех дош хеташ саг веце а, сона а хезад лакхе вай дийца йоахараш арадаьннад, аьнна. Сога хаьттача, дикан арадаьхадац уж.

Цу ханна къамаьла юкъевера МТФ заведующи Ажигов Мухьмад. — Уж бIеха хабараш доаржадераш, — аьлар цо, — дер-дайнараш ба. Царна дагадоаллар цаI да: наха юкъе питам тассар, Нагорни Карабаха гонахьар бар санна кегар хьабар. Цхьабакъда, цох хIама хургдац, къамашта юкъера доттагIал толхаде гIертараш дагалаттар чакхдоалийтаргдац вай! Тха ферме болх беш ба гIалгIай, эрсий, нохчий. Фу инкарло хила йиш я, масала, эрсечунца доояркаца Рыбалко Мария Александровнаца? Ткъаь шийтталагIа шу да цо укх ферме болх бу. Массехк шу хьалха пенсе яха йоллаше, юха а балха ера из. Коммуниста Рыбалкона тIехьакхе магац къоначарна тахан а. ДIадахача шера хIара Iаттагара 2800 килограмм шура яькхар цо, хIаьта укх шера план 2400 килограмм йолаш, кхаь эзарнел дукхагIа йоаккхаргья. Иштта хьинаре къахьегаш хьайоагIа Галаева Тоти. Ткъо шу даьннад из тха ферме доярка йола. Шера план 2350 килограмм йолаш, цхьайтта бетта хIара Iаттагара 2800 килограмм шура яьккхай цо.

Халахете а, хIара халкъан юкъе ба хьаьнала къахьегаш баха ца ловраш, харцахьа лелараш, шоай къаман сий доадергдола гIулакхаш леладераш. Дер дайна лелачо, хулигано е йовсаро даь во хIама къаманна дIатIа а ца дехкаш, цIи а яьккха, из даьчунна шийна качдахийта деза. Наха наIалт аргдола хIама даьр масала, Ахьмад е Махьмад вий — бехке вар а из хила веза, гIалгIай къам а доацаш. Ца доагIар даьр, масала, Иванов е Сидоров вий, таIазар Ивановна е Сидорона де доагIа, эрсий къам а ца дувцаш. Демагогаша, обывателаша, аз-м аргдар, провокатораша мара воча оагIорахьа дувца йиш яц къамаши халкъаши. Къам а халкъ а бехке дац царех хьаваьннача цхьан саго нийрча хIама дарах. Цу деша маIан вай кхыча тайпара кхетадой — гIулакх гаьна даргда, долче. цо доттагIали интернациональни вошали чIоагIдара доккха зе де а тарлу. Из кхетаде деза вай.

— Мухьмад, хьо бакълув, — цо дувцар хьаллоац Татьяна Алексеевнас. — МоллагIча къамах из вале а, шийгара зулам даьннар бехке ваь а ца Iеш, къам юкъехьекхадар геттара харцахьа да. ДIахьажал, Нагорни Карабахера дIадоладеннар мел гаьна даьннад. Диъ-пхи шу хьалха вай мехка къаман дош къоастадаь даьннадац аргдола саг атта коравоагIаргвацар. Цудухьа дIайхача ахкан дийнахьа лоа делхар санна хIама хилар Казахстане, Прибалтике, Закавказье хиннача событеех. Къайла санна кхухьаргда, дукххабараш беха хьайзар, царех бакъдар хьахезача, хIаьта цхьабараша бехке йир... перестройка. ХьалхагIа, йоахар цар, цу тайпара хIама хилацар. Фу аргда Iа цох? Долаш дар вай дувце, хьалхагIа а хулар. Цхьабакъда, хIанз санна гласность яцар. Къаман дешаех дола «бакъдараш» доазол дехьарча радиос дувцаш хьахозар вайна.

ХIаьта къаман политике хьаIайна нийса мел доацар а динза дисар а долчча бесса хьагучадаьккхад перестройкаи гласностои, бакъда, цунца цхьана уж лоархIаме дешаш демократически наькъагIа къоастадара эша хьалаш а хьакхеллад. Халкъий доттагIал — из дац сигалара Iочудайта, цIаккха меттахьа дала йиш йоаца хIама. Из—дийна процесс я. Из нийса лелаяра а чIоагIъяра а даим йоакхо е еза. Вахаро хьахьекхад: къамашта юкъера гIулакхаш дегIакхувлар. интернационализаци яра процесс хур—хургда, хиннар—гургда, аьнна, йита йиш йоацилга.

Цудухьа парте районни комитето, долче тха колхоза паркомо тайп-тайпара мероприятеш чакхъяхарах кхоачам баь а ца Iеш, хIара денна къахьега деза наха юкъера вошал чIоагIдара, аьл-диташ дувцараш, къамашта цабезам юкъе бехка гIертараш хьагучабахара, цар леладу бIеха гIулакхаш массанена дIадовзийтара.

— Укхаза тха МТФ заведующе белгал ма даккхара, — йоах Рыбалко Мария Александровнас, — аз доаркалла болх бу ткъаь шийтталагIа шу да. — Цу юкъа дуккхача гIалгIай а нохчий а кхалнаха сайна могаш дола новкъостал даьд аз доаркa балха къайленаш йовзийташ. Тха коллектив барт болаш ях. Хьо гIалгIа ва, хьо нохчо ва е хьо эрсе ва, яхаш, тIехбеттамаш белга, цхьацца Iоттораш елга тхона фуд хац. Фуд оаха сага оамалех керттера лоархIар? Дог-цIена хилар, эшачоа гIо де кийча хилар, шийна тIадилла декхар дизза кхоачашде гIертар. Укх дунен тIа кIезига яьхаяц со, балхага диллача тахан къоначарца къовсалургдолаш яле а.Цхьа хIама да сона шеко а йоацаш гучадаьнна: шийна болча аьттон наха зуламоше кIалвут. Цу тайпара хIама хургда харц хабараш арадоахараштa, вайна юкъе цIур болла гIертараштa. ХIаьта а бакъдари нийсдари юххера кот ма даргдий, аьнна, бита йиш яц вай вошалах са баккха безам бараш. Уж хьагучабаха беза. ХIана аьлча, оалаш ма хиллара, бIаргаш дайначо шийна тIехьа бIаргаш дайнар воанкхе — уж шаккхе а ахка гIоргва!

— Мерза дах вай, дика дах вай, — аьлар Евлоев Ахьмада. — Со шофер ва, бакъда, сона а хов тха районни газета тIа хинна статья яккха ца йоагIаш араьяккхалга. Наха хьаэца цхьаккха дика хIама дац цу тIа. Цул совгIа, къамашта юкъера доттагIал чIоагIдара зе деш а я из. Из ца йийшачар, из мaца а малагIча газета тIа а араяьннай ца ховчар доацар шоашкара кхы тIа IотIа а детташ, наха новкъагIа хургдолча тайпара, нах дукхагIа эгIазгIорболча тайпара дувцаш дуккхаза хезад сона. Шуга, журналисташка, газеташ арадоахарашка хетт аз: советски наьха барт - цхьоагIо хийра яккха тарлу материалаш кепаетта йиш йий?

Берригача мехка хов нохчий, гIалгIай, кхыдола къамаш пхьаккха бокъо а йоацаш Сталина, Бере, царна гонахьа кхийстача бIехача гIозаро Iодахийталга. Коммунистически парте а Советски правительствас а бакъдар юхаметтаоттадаьд, мохк юхабеннаб. Баркал царна из дарах! Тхо къаман патриоташ да, тхоначул дукхагIа мохк а къам а дезаш нах бац, яхаш, даьсса хабараш а дувцаш, хьалхле шоай бе йолла гIертараш болаш ба. Халахете а, нийслу, бIарчча къамаш, дувца бахьан а доацаш, мехкагIа дахар дукха харцахьа ца хетараш а. Цар а вокхар а лелалер советски наьха доттагIал мелдара тIадерзадаь да, цудухьа юха ца тохаш дита йиш йолаш а дац!

ДогIа делха доладалалехьа тIакхолла еза ферта, яхаш цхьа кица да. Цунна а дайна, къамашта юкъерча гIулакхий чоалхане дешаш «гургал тохалехьа», дог ца лазараш уж кегаде болабалалехьа къестаде деза. Болх иштта бой, Нагорни Карабахе а кхыча моттигашка а хиннар хургдац.

— Советски наха санна, юртахошта а дилла моттиг йоацаш новкъа даьннад Армене мохк агар, эзараш нах боабир, итташ эзараш чубаха моттиг йоацаш бисар, — аьлар доаркас Галаева Тоте. — Берригa мохк оарцагIбера доккха во тIакхаьчача армянски халкъа. Тха районерча къахьегамхоша а дакъа лаьцар кIалбисачарна новкъостал деча. Цо цIаьнха а хьагойтар советски наьха вошал мел чIоагIа да, дика а во а декъа уж кийча болга.

Укхаза Татьяна Алексеевнас ма аллара, дуккхача къамех нах ба тха колхозе къахьегаш. Шоайла вIаши къердац пар, эшачоа гIо де хIаравар кийча ва. Тохкамах чакхдаьнна, вахаро чIоагIдаь доттагIал лораде, боча леладе деза вай. Цунна тIакхувдар, цунах лич баккха гIертар вайна хила йиш яц. Тха ферме хьаьнала къахьегаш ба эрсий, гIалгIай, нохчий. Сона эшшача оаргагIбовла кийча ба са нешаш Рыбалко Мария, Iаьсий леладераш Мальцева Надежда, Коробко Мария, Петрова Анна.

Сона хетачох, боккъонца бола интернационалисташ даси нанаси хьалхкебу. ЦIагIа дувцар, боккхагIчар леладер дика зув бераша. Нагахьа санна цIагIарчар къамаш къерда ца къерде берашта а дагадохаргдац из де. ХIаьта, оалаш ма хиллара, гоама гIадж лаьттагIа Iеттача — нийса Iи хила йиш яц.

Шаьра хов сона, национализм а шовинизм а хьалхьераш, моллагIча къаман уж бале а, хьаьнала къахьегаш боахка нах боацилга. Уж ба тайп-тайпара зуламаш леладераш, шоай бIеха гIулакхаш наха гуча ца далийта гIертараш, берригa бехк кхыча къаманна дIатIа а билла, цIенбала гIертараш. Аз кхетадечох, тахан укхаза хьоахадаь йоахараши аьлдиташи арадоахараш а догуйла цIена йоаца, шоай аьттув баьлча, шоай хIама хьалдаьлча сагота боаца нах ба.

Цу тайпарча нахах лорадала деза вай!

Къамаьл дIаяздаьр
М. ХАМХОЕВ.

СССР летчика-космонавта нов. В. Г. Титовна
Советски Союза Турпал яха цIи яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

«Мир» яхача орбитальни Iилма-тохкама комплекса тIа йIаьххача юкъа толаме космически никъ барахи цу гIулакха тIа денали турпалали гойтарахи Советски Союза Турпал яха цIи лойла СССР летчика-космонавта Титов Владимир Георгиевича, Ленина ордени «Дошо седкъа» яха медали дIа а луш.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
М. ГОРБАЧЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш. 21 декабрь.

«СССР Летчик-космонавт» яха цIи нов.
М. Х. Манаровна яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

«Мир» яхача орбитальни Iилма-тохкама комплекса тIа йIаьххача юкъа космически никъ барах «СССР летчик-космонавт» яха цIи лойла нов. Манаров Муса Хирамановича.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
М. ГОРБАЧЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш. 21 декабрь.

Летчика-космонавта нов. М. Х. Манаровна
Советски Союза Турпал яха цIи яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

«Мир» яхача орбитальни Iилма-тохкама комплекса тIа йIаьххача юкъа толаме космически никъ барахи цу гIулакха тIа денали турпалали гойтарахи Советски Союза Турпал яха цIи лойла летчика-космонавта нов. Манаров Муса Хирамановича, Ленина ордени «Дошо Седкъа» яха медали дIа а луш.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
М. ГОРБАЧЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш. 21 декабрь.

Французски Республика гражданина космонавта-тохкамхочоа Тонини Мишела халкъий ДоттагIала орден яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

«Мир» яхача орбитальни Iилма - тохкама комплекса тIа советско-французски экипажа баь космически никъ вIаштIехьбоаккхача хьинаре дакъа лацарах халкъий ДоттагIала орден лойла Французски Республика гражданина космонавга-тохкамхочоа Тонини Мишела.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
М. ГОРБАЧЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш. 21 декабрь.

Французски Республика гражданина космонавта-тохкамхочоа Жан-Лу Кретьена Къахьегама ЦIеча Байракха орден яларах дола

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

«Мир» яхача орбитальни Iилма-тохкама комплекса тIа толаме космически никъ барахи цу гIулакха тIа денали турпалали гойтарахи Къахьегама ЦIеча Байракха орден лойла Французски Республика гражданина космонавта - тохкамхочоа Жан-Лу Кретьена.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
М. ГОРБАЧЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш. 21 декабрь.

«Промавтоматика» НПО опытни завода коллективе шерра яьржача социалистически яхье даим а хьалха латташ хьабоагIача специалистех толашбарех цаI ва токарь Тамазин Александр Иванович. Дуккхача шерашка ше Iоаяь опыт, лакха говзал камаьрша дIайовзийт цо къонабарашта, къахьегаме шийгара къаьгга масал луш а ва. Хьинар долча производственника сатец болх эргабаккхара цхьацца хIамах уйла ца йича, производства технологи, балха приемаш кердаяхара гIулакха тIа дакъа ца лаьцача, цудухьа предприяте дикагIволча рационализаторех цаI лоархIаш ва.

СУРТА ТIА: токарь А. Тамазин.

И. ПЛИЕВА сурт.

ХАЛКЪА ОБРАЗОВАНЕ БОЛХЛОЙ ЕРРИГСОЮЗНИ СЪЕЗД

ЮкъагIъяргйоацача образоване цаIйола система хьаяра тIехьа

Мишта дегIая еза вай школа, мишта хила беза XXI бIаьшеренера нах—уж хаттараш халкъа образоване болхлой Ерригсоюзни съезда пленарни заседанешкеи секцешкеи ирача, кIеж тувсача, конструктивни дискуссе юкъмоттиг а хинна дIаэттар.

2 декабре съездо пленарни заседанешка болх бир съездий Кремлевски дворце.

Съезда тIеххьарча ден балха юкъе дакъа лаьцар новкъосташа **Л. Н. Зайкова, В. А. Медведева, Н. И. Рыжкова, Н. Н. Слюнькова, А. П. Бирюковас, А. И. Лукьянова, Ю. Д. Маслюкова, Н. В. Талызина.**

Пренеш хьайийллар Яросавски медицински института студента **Б. В. Виноградске.** МоллагIйолча пачхьалкхено, аьлар цо, нагахьа санна из ший кхоаненна Iалашо е безам болаш яле, хьатIахулача ноахалашта кхетам балара йоакхо е еза. Вай мехка кагирхой проблемага цIенхаштта хьежа болабеннаб. Лакхерча дешара системе кхоачамбоацараш кIезига, дац — цу даькъе уж долаш да студенташ кхачанцеи фусамашцеи Iалашбеча. Алсамдахеи царна чIоагIгIа дефференциаци си эшаш да стипендей боарамаш а. Вузий материально - технически база а дегIайоалае еза.

ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара **В. И. Мироненкос** ше къамаьл деш аьлар, халкъа образоване болхлой съездо ший декхар кхоачашдергда, нагахьа санна цо белггала а шин дагара доацаш а хьехархочуни дешархочуни уйла а кхоллам а кортамукъа хилийтара тIехьа, новаторства тIехьа, юкъаробразовательнии кхетам балареи институтий балха корта боацаш юккъегIертаран административни тIагIертаран лораяра тIехьа доп оале.

Кагирхой Iомабареи царна кхетам балареи даькъе тайп - тайпара общественни организацейи учреждененйи низаш кхотадеча боккха лоархIам болаш хургда аьнна хет оратора СССР Лакхехьарча Совете кагирхой гIулакхашта йола Комитет вIашагIйоллар.

Къамаьл даьр тIехьа вар дешара заведенех дола закон тIаэцара, педагогий сий айдергдола хьехархой Союз вIашагIйоллара, халкъа образоване материальни база тIехьа ца доахаш чIоагIъяра.

Дешархочун таронаш ма хулла гучаяхара хьалъайде деза хьехархочун сий, цун къахьегами быти чIоагIгIа эрга а йоаккхаш, аьлар г. Ленинграда № 526 йолча юкъерча школе математика хьехаш волча **А. А. Окунева.**

Юртарча школа йоакхонаштеи проблемаштеи хетадир ший къамаьл Башкирски АССР В. И. Ленина цIерагIча колхоза правлене председатела А. М. Ростовцева. Оратора хетачох, юртара школьни учреждениеш базови боахамий подразделенеш а хинна дIаотта еза. Цо аьттув лургба школа директора а хьехархочун а хьал хувца, хIана аьлча тахан директора деррига а, ший профессиональни декхарашкара дIа мел иккхар, де дезаш хул. Вай йиш йолаш а да, декхарийла а да хьехархошта путевкаш, кредиташ, чуIе фусамаш, кхачан продукташ яла. Юртарча хьехархочоа эггара хьалха чов ер боахама кхыча доакъой болхлошца цхьатарра бокъонаш йолаш ше ца хилар ма дий.

Халкъа образовани, типовой дешара планаши положенеши эргаьлха тоаяра тIаерзаьяча, тайп - тайпарча концепцей проекташ кийчъеча бокъонца гуш йола централизаци хиннай, республикашка увттадаь доагI-доагIа документаш теркалдацар, аьнна, хеташ ва Литовски ССР Вильнюсски инженерно - гIишлон института кафедра заведующи **В. С. Лютикас.** Цудухьа, масала, эггара лоархIаме документ — массанена йоагIача юкъарча образоване концепци — хаьлда долча къамаца, цун духовни контекстаца хийраьнна я. Оратора хетачох, ший халкъ дегIадара а цун культура а хьасташ кIоаргга довзалга шоллагIча плане оттаде йиш яц.

Приморски крайисполкома халкъа образоване комитета председатела **В. К. Батурина** (Владивосток) теркам тIабахийтар дунен а даймехка а педагогика теоритически, идейни тIехьаленнеи моллагIйолча Iилмашта чIоаггIа гаьна йолча ерригача типий дешара заведеней педагогически практически практикаи юкъе йоккха юкъ енна хилара.

БIарчча йолча образоване секцегара къамаьл дир болатеи сплавайи Московски института ректора **Ю. Д. Железнова.**

Делегаташка моаршал хьаттар СССР йоазонхой Союза правлене председатела **Е. А. Евтушенкос.** Хьехархочуни йоазонхочуни декхар, белгалдаьккхар цо, знанешца цхьана нравственни кхетам балар. Талант йола нах кийчбелга чIоаггIа тийша да арахецаш долча талантливи книжкаех. цудухьа книжкай дефицит моллаштеи чуIе фусамаштеи йолча дефицитал кIезигагIа кхерам болаш яц.

Деша даха ха йоацача берашта кхетам балара секцех балхах хоам бир Ярославски облисполкома халкъа образоване управлене начальника **В. Н. Рыбакова.**

Кустанаерча 10-ча класса дешархочо **Н. Новодворскаяс** педагогаш тIахьийхар, дешархой прописной истинашта Iомабаь а ца беш, вахарах, боккъонца долаш долчох шоай уйлаш ювцаш хилара.

Халкъа образоване болхлой профсоюза ЦК председатела **Р. А. Пакилова** белгалдаьккхар маьхаш лакхденнача хьалашка вахара хиланза баргбоаца боарам. лоаттабара дешар нормал дикка дукхагIа хьеханза баргбоацача хьехархой овтташ хилар. Из бахьан долаш болх совдуккхагIа бе безача увтт, лазараш хул, лохлу творчески хьинар. Профсоюза ЦК-ана бакъахьа хет халкъа боахамерча алапел юкъерча боарамал кIезигагIа боацаш педагога ставка юкъера боарам оттабича.

№ 825 йолча московски школа директора **В. А. Караковске** белгалдаьккхар дешархошта кхетам балара хиланза яргйоаца концепци хьае езилга, из деш образовани кхетам балара духьал а ца оттаеш. Цунца дувзадена цо теркам тIабахийтар беро дикадар а водар а хьаэцаш йолча массови информаце средствашта, кинона, телевидена.

ХIанз дукха дувц педагогически Iилмерча кризисах, аьлар Тюменски госуниверситета кафедра заведующе **В. И. Загвязинске.** Керттерчарех цхьа бахьан — управленческо - организационни да.

СССР Iилмай Академе вице - президента. «Квант» яхача журнала керттерча редактора, академика **Ю. А. Осипьяна** белгалдаьккхар Iилман сотрудникеи хьехархочуни къахьегамца дуккхадар хилар. Цар цхьана, цхьан процессе хьа а ю, дIа а лу знанеш кхыча тIехьенга. Бакъда, кIоаргга диалектически вIашдухьале а я — хьехархочоа ший предмет дешархошта хьехалургдац ше хьехар бакъхиларах визза ца тешаш хилча. Оратора хетачогIа, из къаьстта лоархIаме да из а вож а процесс цхьана хила езача лакхерча школе.

Истории общественни Iилмаши хьехача секце балхах дийцар цун кулгалхочо СССР Гособразоване председатела заместитела **Г. Ф. Куцева.**

Ереванерча эстетически кхетам балара центра генеральни директора **Г. С. Игитяна** доккха баркал аьлар советски наха, мехка кулгалхошта мохк аьга хала деннош тIаэттача республикана цар новкъостал дарах.

Педагогически кадраш кийчъярах дувцаш оратора теркам тIабахийтар хургбола студенташ школе боллаше а кийчбеш йолча Полтавски института опыта.

Халкъа образоване гуманизацеи личность гармоническ дегIайоалаяреи секце балхах дийцар «Юность» яхача творчески объединене художественни кулгалхочо **Р. А. Быкова,** юртарча школа секцех — Москвана юхерча Никоновски яхача юртарча юкъерча школа директора **Н. Н. Захаровас,** лакхерча образоване секцех — Московски станкоинструментальни института ректора **Ю. М. Соломенцева,** педагогически Iилма секцех — А. И. Герцена цIерагIча Ленинградски пачхьалкхеи педагогически института ректора **Г. А. Бордовске,** бераш лорадара проблема секцех — Сыктывкарерча № 1 йолча школа — интерната директора **А. А. Католикова,** дешара — педагогически литература секцех — «Просвещение» издательства директора **Д. Д. Зуева,** къахьегама кхетам балара секцех — Петровски педагогически института лабораторе заведующе **Г. М. Кубракова.**

Советски Союза халкъий интернациональни доттагIал чIоагIдара дешашта хетадир ший къамаьл Гурьевски машиннаькъа техникума директора заместитела **С. Э. Кужаниязова.** Цо белгалдаьккхар мехка укх халача хана мехка халкъий доттагIала цIена уйла берашта чуйоссаяра берригa низ тIабахийта безилга.

СССР педагогически Iилмай Академе президиума члена **С. Я. Батышева** анализ йир хьалхарча Академе хиннача кхоачамбоацарашта, цар бахьанашта, яьча реорганизаце итогашта.

Мехкара деррига педагогически тохкамаш вIашагIтоха дезилга СССР АПН-а тIадилла деза, аьнна предложени йоалайир оратора.

Челябински областерча роно заведующе **Г. П. Агапитова** **«Правда»** журналистий шийца хиннача беседа тIара цхьайола моттигаш а йийца, ше къамаьл деш белгалъяьхар юртарча школе дика образовани ялара проблемаш.

ТЕХНИКА—КИЙЧОН МУГIАРЕ

НОВКЪОСТАЛ ДУ

Укх шера йиълагIчен тIадоагIача шера хьалхарчеи кварталашка планагIа шовзткъеи йиъ трактор тоае езаш ба Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза мехмастерске болхлой, механизатораш. Цхьабакъда, цар дош деннад план 21 йолаш, 24 трактор, ерригa тIехьаювзаш йола инвентарь укх шера йиълагIча квартале, комбайнаш тIадоагIача шера цхьоалагIча феврале, ерригa таркитораш 20 феврале кийчон мугIаре дIаоттае. ЛаьрхIар кхоачашдара низ дIакхоачар деш къахьегаш хьа а боагIа.

Дика да совхоза техника тоаяра хьалаш а. ПаргIата а йIайха а я мастерске ерригача помещенешка. Керттерча цеха дIаоттаяь цхьатарра нийс трактор тоае йиш йолаш да. Делкъийга баа бIайха кхача ба юххе йоаллача столове.

Крано болх ца беш, теххьарча хана еза оатхалаш кулг кара дIа-хьа кхахьа езаш хиннаб мастерске болхлой. Из кхоачамбоацар дIадаьккхад. Тишъеннар дIа а яьккха, керда кран оттаяьй, цунах йоккха паргIато а хиннай совхоза техника тоаерашта.

Дукха дика къахьегамхой а ба цига болх беш. Массехк смежни говзал йолаш бараш мa кIезига бац мастерске. Масала, Куркаев Iумар. Аьшка пхьара, медника, сварщика балхаш цхьатарра дика кхоачашду цо. Электрика, аккумуляторщика, медника балхаш ду Цукаев Лече а.

— Болх беча мотора оазага ладийгIача кхоачам хул цунна малагIа оатхал ехай, е боарамал тIех тишъеннай хара, — яхаш дийца валац мехмастерске заведующи Магомадов Ваха мотористах Ганурдикаев Ризванах.

Иштта овсареи хьадер тешаме долаши къахьег сварщика, вулканизаторщика балхаш кхоачашдеш волча Талхигов ВахIида, токара Салаев Муршаде.

Яхье хьалхалаттараш ба уж. Мастерске хьалтеха доаллача хьокхамий улга тIа даьча йоазоно хьахьокх шоай балха нормаш цар хадданза тIеххкхоачашъелга.

— Техника тоае йолайинча, массе хана санна, запасной оатхалаш йоацаш хало оз оаха. Госкомсельхозтехнико заявкашка хьежжа кхоачам боллаш хилийтац уж тхона, — йоах Магомадов Вахас. — ХIаьта тха коллективерча говзанчаша новкъостал ца доре гIулакхаш во а хургдар. Юртбоахама техника тоаеш эшачу оатхалех кIезигагIа яле 25 процент хьаю цар, чоалхане йоландаь тха мастерске латтача станокий новкъосталца керда хьае йиш йоаца тишъенна 10 процент оатхалаш ресторваци йий, метта а оттаю.

ХIанзле ткъаь шиъ трактор кийчон мугIаре дIаоттаяьй. Царел совгIа кхы а нийс трактор латт хIанз мастерске керттерча цехе.

— Царех шиъ мел дезар даь, ходовой дIакъана тIаоттае ши подшипник йоацаш латт. Уж лехай оаха, кхыметтел Къулбаседа-ХIирий автономни республика боахамашка, — йоах совхоза керттерча инженера Дешериев Мугуша. — Шу чакхдалалехьа кIезигагIа яле кхы а йиъ трактор тоалургьа тхога. Цхьабакъда, цу хана дIатIаоттае лакхе йийца подшипникаш, чархаш ца хилча, уж а латтаргья мастерске.

ТIехьаювзаш йола инвентарь бригадашка тоаю. Из болх геттара дика баьб Чагаев Iимрана кулгалдеча бригада.

Iан замалахьа дIаоттаяь техника талхаргйоацаш эша гIулакхаш а даьд совхозе. Топпарахи йоархIехи цIенъяь, рессорашта кIала колодкаш оттаеш тIера мухь байбаь, чархашта кIай басар, хIаьта хьекхалуш йолча моттигашта машиний даьтта хьекха латт ремонт эшаш йоаца ерригa комбайнаш. Иштта доал даьд тIехьаювзача инвентара а.

Комбайнаш а тоае йолаяьй цу боахаме.

— Оаха дIаеннача заявкага хьежжа, ремонтно-технически предприяте тхона эша оатхалаш хьаенначул тIехьагIа, эггара дукхагIа цхьа кIира ха мара езаргьяц тхона комбайнаш балха кийчъяра, — йоах Дешериев Мугуша. — ХIана аьлча, де деза сварочни балхаш тхоай низаща де вIаштIехьдоале, кхыдола гIулакхаш даь даьннад тхо.

Техника сиха тоаяра новкъарле еш цхьацца кхоачамбоацараш а да. Масала, тракторий двигателаш Грозненски ремонтно - технически предприяте дIател, района ремонтно - технически предприяте гIолла. Тоабича тIеххьарчо хьа а нийша боахама хьалу. Цхьабакъда, цхьа мотор тоабеш шиъ-кхо бутт ха йоаю. Цул совгIа хьабеннaчул тIехьагIа техкача цкъаза юха ца тоабича баргбоацаш а хул.

— Ши кIира хьалха иштта мотор юхабахьийтар оаха Грозне, — йоах Магомадова. — ХIанзчул тIехьагIа из мaца кийча хургба а хац.

Техника тоаеш боахкараш кхоачамбоаллаш эшача оатхалашца Iалашбара доп Госагропроме цIенхаштта ца дийцача, цу деша хьакъехьа хоадамболлаш бола соцам тIа ца ийцача гIулакх хургдац. Ремонтно - технически предприятешка мотораш тоадеш нийсдолийта кхоачамбоацараш дIадахара гар кулгалхой декхарийла бича бакъахьа хургдар. Цул совгIа, нийса хургда тоабе дIабенна мотор, из шоай даьга — колхозага е совхозага — юхабеча мара из тоабарах телаш дола ахча лургдоацалга вIаштIехьдаьккхача.

М. ХАМАТХАНОВ.